

Aneta Kosztowniak

Politechnika Radomska

ZRÓŻNICOWANIE REGIONALNE ZAGRANICZNYCH INWESTYCJI BEZPOŚREDNICH W POLSCE

Streszczenie: Tematem opracowania jest analiza zróżnicowania regionalnego ZIB w Polsce w okresie 2007-2009. Pierwsza część artykułu przedstawia korzyści i czynniki lokalizacyjne napływu ZIB do Polski. Druga część prezentuje ranking *Atrakcyjności inwestycyjnej Polski w latach 2007-2010*, sporządzony przez AT Kearney, oraz różnice regionalne w napływie kapitału zagranicznego w okresie 2007-2009. ZIB wybierają regiony zurbanizowane z infrastrukturą transportową, energetyczną, wodną, komunikacyjną, z ułatwieniami w zarządzaniu oraz infrastrukturą informacyjną, technologiczną i telekomunikacyjną. Kapitał zagraniczny preferuje infrastrukturę sprzyjającą produkcji dóbr i usług, np. drogi umożliwiające transport surowców to zakładu, jak również dystrybucję produktów gotowych na rynki zbytu.

Słowa kluczowe: zagraniczne inwestycje bezpośrednie, atrakcyjność inwestycyjna, dysproporcje regionalne w Polsce.

1. Wstęp

Kraje nie posiadające wystarczających zasobów rodzimego kapitału mogą zdynamizować rozwój ekonomiczny dzięki napływowi zagranicznych inwestycji bezpośrednich (ZIB). Wykorzystanie kapitału w tej formie jest swoistą transakcją związaną, realizowaną w trzech płaszczyznach: kapitału, technologii i doświadczenia. Należy je zatem traktować nie tylko jako dodatkową podaż kapitału, lecz szerzej: jako transfer różnorodnych czynników produkcji, wśród których umiejętności technologiczne, menedżerskie i marketingowe odgrywają istotną rolę [Duning 1970, s. 27], cyt. za: [Ancyparowicz 2009, s. 1-2].

Hiszpania, Portugalia i Grecja – państwa zaliczane w latach 60. XX wieku do Trzeciego Świata – po integracji ze Wspólnym Rynkiem, m.in. dzięki napływowi ZIB, znacznie zmniejszyły dystans dzielący je od najwyższej rozwiniętych krajów Wspólnoty. Na podstawie ich doświadczeń opracowane zostały w Polsce założenia do makroekonomicznych prognoz opisujących skutki akcesji. Przyjmując, że rozwój gospodarczy Polski będzie realizowany według takiego samego lub podobnego scenariusza, spodziewano się w latach 2004-2005 rocznej wartości ZIB po około 10 mld euro i sukcesywnego wzrostu tej kwoty, która osiągnie 15-16 mld euro rocznie pod koniec pierwszej dekady członkostwa [*Bilans korzyści i kosztów...* 2003, s. 38].

Strumień dodatkowego kapitału z zagranicy miał podnieść stopę inwestycji, a tym samym uruchomić mechanizm mnożnika i akceleratora, którego działanie zapewniłoby średni wzrost polskiej gospodarki narodowej po 5% rocznie [5 lat Polski... 2009, s. 34]. Uznano, że rokuje to wyrównanie do połowy XXI wieku luki między stopą życiową Polaków a poziomem dobrobytu mieszkańców Europy Zachodniej.

Rzeczywistość okazała się bardziej obiecująca od prognoz. Napływ zagranicznego kapitału był w okresie poakcesyjnym o ponad 20% większy od przewidywanego, tempo wzrostu PKB zaś o 0,3% rocznie, odbiegając w górę i w dół o 2-3 punkty procentowe od przeciętnego poziomu – zależnie od wzrostu lub spadku ZIB¹.

Pomimo, że napływ ZIB do Polski w ciągu ostatnich kilku lat wykazuje wzrost, to nie jest on równomierny regionalnie. Inwestycje zagraniczne koncentrują się w regionach zurbanizowanych o dobrze rozwiniętej infrastrukturze, omijając regiony, które rzeczywiście wymagają ich wsparcia. Konkurencja międzyregionalna o ZIB zaostrza się m.in. pomiędzy specjalnymi strefami ekonomicznymi, ponieważ ZIB dają szansę szybszego wzrostu gospodarczego poprzez nowe inwestycje, modernizację aparatu wytwórczego, wzrost konkurencyjności produkcji oraz innowacje.

Głównym celem niniejszego opracowania jest przedstawienie korzyści i uwarunkowań napływu ZIB oraz zróżnicowania napływu tych inwestycji pomiędzy regionami w Polsce w latach 2007-2009, a także przytoczenie wyników raportów *Atrakcyjności inwestycyjnej regionów Polski* AT Kearney z lat 2007-2010 i czynników decydujących o rzeczywistej atrakcyjności inwestycyjnej.

2. Korzyści z napływu zagranicznych inwestycji bezpośrednich oraz uwarunkowania lokalizacyjne

Przepływy międzynarodowego kapitału, a zwłaszcza zagranicznych inwestycji bezpośrednich² są obok stabilności międzynarodowych rynków finansowych ważnym

¹ W latach 1999-2003 stopa wzrostu gospodarczego wahała się w przedziale 101,2%-104,5%, w 2004 r. (głównie na skutek wzmożonego popytu generowanego obawami o wzrost cen) wzrosła do 105,3%. W 2005 r. na skutek redukcji zapasów i spadku popytu krajowego PKB wzrósł tylko o 3,6% w stosunku do poziomu poprzedniego roku. Od 2006 r. polska gospodarka weszła w fazę ożywienia (wzrost PKB w stosunku do poprzedniego roku o 6,2%), które osiągnęło szczyt w 2007 r. (wzrost PKB odpowiednio o 6,7%) i zaczęło wygasać pod koniec 2008 r. (wzrost PKB odpowiednio o 4,8%). Nie można jednak zapomnieć, że na tych wskaźnikach nie zaciążył jeszcze światowy kryzys gospodarczy, którego skutki dotarły do Polski z mniej więcej rocznym opóźnieniem. Trudno więc ocenić, co stanie się w średniej i długiej perspektywie.

² Zagraniczne inwestycje bezpośrednie, zgodnie z definicją NBP, odzwierciedlają nakłady inwestorów zagranicznych poniesione w celu ustalenia trwałych i bezpośrednich więzi ekonomicznych poprzez nabycie co najmniej 10% udziałów w kapitale podstawowym przedsiębiorstwa bezpośredniego inwestowania. Do ZIB zaliczane są: kwoty przeznaczone na zakup akcji i udziałów, kapitał wnoszony w naturze (aporty rzeczowe), dopłaty do kapitału oraz reinwestowane zyski netto, pożyczki w ramach grupy kapitałowej, inne należności i zobowiązania inwestorów zagranicznych. Zasady metodologiczne statystyki ZIB stosowane przez NBP są zgodne z wytycznymi OECD, wynikającymi z przyjętej przez tę organizację wzorcowej definicji ZIB.

uzupełnieniem narodowych i międzynarodowych działań na rzecz rozwoju. Wśród głównych korzyści kraju goszczącego, przyjmującego ZIB można wymienić to, że:

- upowszechniają metody organizacji pracy i zarządzania personelem, wzmacniając dyscyplinę i wydajność pracy,
- stanowią transfer różnorodnych czynników produkcji, wśród których umiejętności technologiczne, menedżerskie i marketingowe odgrywają istotną rolę,
- są nośnikiem technologicznym i zwiększają innowacyjność i konkurencyjność kraju inwestycji,
- pobudzają aktywność inwestycyjną krajowych producentów, zarówno kooperujących, jak i konkurujących z firmami należącymi do zagranicznych właścicieli,
- stymulują import technologii i *know-how*, dóbr inwestycyjnych i zaopatrzeniowych, które podnoszą konkurencyjność i nowoczesność produkowanych towarów.

W teorii ekonomii można odnaleźć różne poglądy na temat oddziaływania ZIB na gospodarkę kraju goszczącego. W większości jednak poglądy te są pozytywne (Mankiw, Romer, Weil, Harrod, Domar, Duning). Wyniki analiz empirycznych wskazują, że zakres pozytywnych i negatywnych konsekwencji wynikających z ZIB jest w znacznym stopniu powiązany z rozwojem gospodarczym kraju goszczącego oraz polityką państwa realizowaną wobec inwestorów zagranicznych [Kosztowniak 2009, s. 143-158].

Aby skutecznie pozyskiwać kapitał zagraniczny, w tym przyciągać ZIB, należy dokładnie określić, co decyduje o ich napływie. Badania wskazują, że ZIB lokowane są przede wszystkim w krajach, które spełniają przynajmniej kilka spośród następujących warunków:

- mają rozbudowaną infrastrukturę produkcyjną i społeczną, a w szczególności dostęp do morza, porty lotnicze, sprawny system łączności i transportu wewnętrznego,
- potrafią mobilizować wewnętrzne zasoby ludzkie i materialne w realizacji inwestycji towarzyszących przemieszczaniu zdolności produkcyjnych,
- ich gospodarki są powiązane z głównymi centrami przemysłowymi świata (USA, Japonią i Unią Europejską),
- dysponują tanią siłą roboczą o wymaganych kwalifikacjach,
- związki zawodowe nie istnieją, są biernym wykonawcą decyzji władz, ich rola jest marginalna,
- osiągnęły stosunkowo wysoki stopień urbanizacji,
- stworzyły dostatecznie duże i chłonne rynki wewnętrzne.

Doświadczenia krajów goszczących ZIB, w tym i Polski, pokazują, że o lokalizacji inwestycji bezpośrednich nie decydują wyłącznie względy ekonomiczne, takie jak: maksymalizacja zysku, stopa zwrotu z kapitału, wzrost wartości rynkowej spółek

- o lokalizacji ZIB decyduje głównie:
 - infrastruktura miejsca lokalizacji,
 - zasoby naturalne – lokalizacja zakładów w pobliżu surowców i/lub taniej energii,
 - niskie koszty płacy.

Należy zaznaczyć, że realne korzyści z napływu ZIB w kraju goszczącym ujawniają się w pewnych sytuacjach. Obecność ZIB daje korzyści, jeśli:

- krajowe przedsiębiorstwa przekształcą się w nowoczesne firmy, oferujące poszukiwane produkty,
- przedsiębiorstwa bezpośredniego inwestowania nie pozostaną enklawą nowoczesności w zacofanej gospodarce, lecz pobudzą rozwój krajowych zakładów pracy, zwłaszcza w pokrewnych dziedzinach wytwórczości,
- w restrukturyzowanych i prywatyzowanych firmach chronione będą miejsca pracy, a stanowiska lepiej wyposażone,
- zmiany struktury rynku i cen na rynku wewnętrznym będą sprzyjać rozwojowi konkurencji i korzyściom skali,
- postęp technologiczny w dziedzinie produkcji zostanie zintegrowany z przekształceniami systemu edukacji, sprzyjając podnoszeniu kwalifikacji miejscowych kadr,
- upowszechnią się wzorce zarządzania i marketingu przyniesione przez ZIB, podnosząc produktywność zasobów ludzkich.

3. Ranking atrakcyjności inwestycyjnej Polski oraz zróżnicowanie alokacji kapitału zagranicznego w latach 2007-2009

Polska jest jednym z najatrakcyjniejszych miejsc na świecie. Tak uznali członkowie zarządów największych światowych korporacji oceniający państwa pod względem możliwości lokowania bezpośrednich inwestycji. Najnowsze badanie AT Kearney (2010 AT Kearney Foreign Direct Investment Confidence Index) pokazuje, że od 2007 r., kiedy publikowany był poprzedni raport, odrobiliśmy 16 pozycji. To największy awans wśród 25 najatrakcyjniejszych krajów. Przed Polską są Chiny, USA, Indie, Brazylia i Niemcy. Ważne jest przede wszystkim to, że Polska jest na drugim miejscu w Europie, po Niemczech³ (tab. 1).

Lata 2000-2007 pokazały, że rola inwestorów zagranicznych, jako animatorów ożywienia gospodarczego, nie ograniczała się tylko do przemysłu, handlu i usług, ale mieli oni również swój udział w boomie budowlanym; wykazując zainteresowanie lokowaniem swoich centrów naukowo-badawczych i logistycznych w Polsce. Zagraniczni inwestorzy koncentrowali swą działalność w województwach o stosunkowo dobrze rozwiniętej infrastrukturze. Natomiast regiony o taniej sile roboczej, lecz słabo uzbrojone, o niskim stopniu urbanizacji, nawet jeśli utworzono na ich obszarze specjalne strefy ekonomiczne (SSE), nie budziły większego zainteresowania potencjalnych inwestorów.

W 2007 r. 61% przedsiębiorstw z przewagą kapitału zagranicznego (lub w pełni kontrolowanych przez zagranicznych udziałowców) działało w województwach: mazowieckim, dolnośląskim, śląskim oraz wielkopolskim. Bardzo rzadko inwesto-

³ Wypowiedź Sławomira Majmana, prezesa Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych, dla Pulsu Biznesu [*Polska znów świeci...* 2010].

Tabela 1. Ranking atrakcyjności inwestycyjnej Polski w latach 2007 i 2010
– najlepsze lokalizacje ZIB wg członków zarządów największych światowych firm

Kraj	Miejsce		Zmiana
	2010 r.	2007 r.	
Chiny	1	1	0
USA	2	3	+1
Indie	3	2	-1
Brazylia	4	5	+1
Niemcy	5	10	+5
Polska	6	22	+16
Australia	7	11	+4
Meksyk	8	19	+11
Kanada	9	14	+5
Wielka Brytania	10	4	-6
Zjednoczone Emiraty Arabskie	11	8	-3
Wietnam	12	12	0
Francja	13	13	0

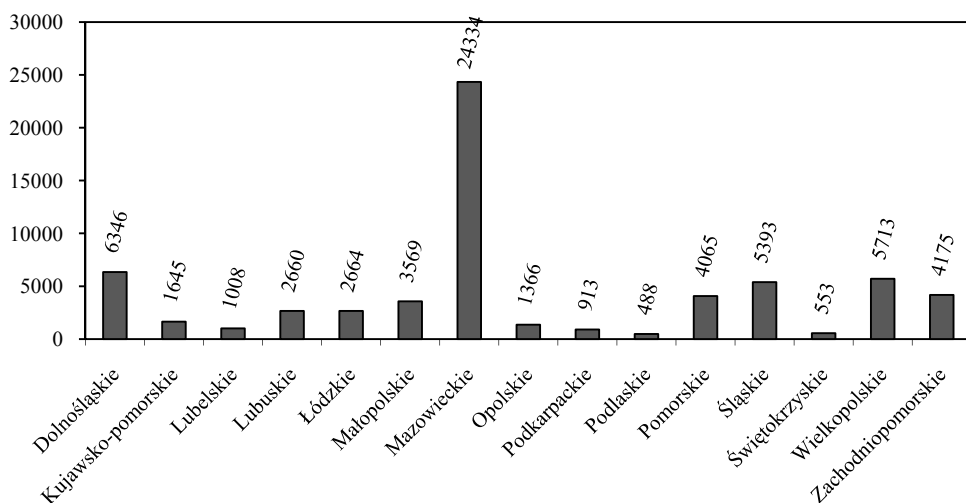
Źródło: [Polska znów świeci... 2010].

rzy decydowali się na podjęcie działalności w województwach podkarpackim i lubelskim (tylko 2% firm miało udziałowca zagranicznego), warmińsko-mazurskim, podlaskim oraz świętokrzyskim (po 1% firm z przewagą kapitału zagranicznego).

W 2009 r. najwięcej spółek z udziałem kapitału zagranicznego zlokalizowanych było w województwie mazowieckim (24 334), dolnośląskim (6346) oraz w śląskim (5393). Najmniej tych spółek, funkcjonowało w województwie podkarpackim (913), świętokrzyskim (553) oraz podlaskim (488) (rys. 1).

Dysproporcje w alokacji regionalnej kapitału wyjaśnia m.in. różnica pomiędzy potencjalną i rzeczywistą atrakcyjnością inwestycyjną. Potencjalna atrakcyjność inwestycyjna to zespół regionalnych walorów lokalizacyjnych, które mają wpływ na osiągnięcie celów inwestora np. w postaci: kształtowania się kosztów prowadzonej działalności gospodarczej, przychodów ze sprzedaży, rentowności netto oraz konkurencyjności danej inwestycji. Z kolei rzeczywista atrakcyjność inwestycyjna to zdolność regionu do absorpcji kapitału finansowego i rzeczowego w formie inwestycji. Warunkiem absorpcji kapitału materialnego jest efektywność inwestycji.

Z raportu „Atrakcyjność inwestycyjna regionów Polski. Atrakcyjność regionów Polski a kształtowanie lokalnych i regionalnych specjalizacji gospodarczych”, przeprowadzonego pod kierunkiem prof. dr hab. Hanny Godlewskiej-Majkowskiej, wicedyrektora Instytutu Przedsiębiorstwa, Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie SGH, wynika, że rzeczywista atrakcyjność inwestycyjna najlepiej jest oceniana w woje-

Rys. 1. Liczba spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego wg województw w 2009 r.

Źródło: [Zmiany strukturalne podmiotów... 2009, tab. 15, s. 137-145].

wództwach mazowieckim i dolnośląskim. Badania wskazują, że polskie województwa są silnie zróżnicowane pod względem atrakcyjności inwestycyjnej, która w dużej mierze zależy od zagospodarowania przestrzennego i zaawansowania procesów urbanistycznych.

Raport ujawnia też niewykorzystane „predyspozycje” funkcjonalne poszczególnych województw – w odniesieniu do:

- przemysłu – swojego potencjału nie wykorzystują województwa: dolnośląskie, małopolskie i zachodniopomorskie,
- walorów turystycznych i gastronomicznych – dolnośląskie i mazowieckie,
- potencjału dla biznesu – dolnośląskie, mazowieckie, śląskie i wielkopolskie,
- edukacji – dolnośląskie, pomorskie i śląskie.

Województwa te odznaczają się wprawdzie wysoką atrakcyjnością w wymienionych sekcjach, ale jednocześnie nie wypracowały w tych dziedzinach specjalizacji [Atrakcyjność inwestycyjna regionów... 2010].

Z oceny potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej w 2008 r. regionów Polski wg wskaźnika PAI 2_GN, uwzględniającego mikroklimat: innowacyjności, rynkowy, społeczny, infrastruktury społecznej, technicznej, oraz mikroklimat zasobów pracy wynika, że najwyższy poziom atrakcyjności inwestycyjnej utrzymywało województwo mazowieckie, dolnośląskie oraz pomorskie, natomiast najniższy województwo opolskie, podlaskie oraz świętokrzyskie. W przypadku potencjalnej atrakcyjności dla inwestycji w sekcję K (działalność finansowa i ubezpieczeniowa), wyniki tego raportu wskazują, że najwyższy poziom tej atrakcyjności utrzymywało województwo mazowieckie, dolnośląskie oraz małopolskie, natomiast najniższy poziom woje-

wództwo podlaskie, warmińsko-mazurskie oraz świętokrzyskie [Godlewska-Majkowska 2010].

Z raportu o innowacyjności Polski w 2007 r., przeprowadzonego przez Uniwersytet Europejski Vadrina, wynika, że jednymi z najwyższej ocenianych przez przedsiębiorstwa innowacyjne czynników lokalnych (ocena jakości czynnika) były: bliskość do uczelni wyższych, instytutów naukowo-badawczych, klientów, dostawców oraz usług miejscowych instytucji finansowych. Z kolei najważniejszymi czynnikami w ocenie warunków lokalnych z punktu widzenia firm innowacyjnych (ważność czynnika) były: koszty płac, dostęp do wykwalifikowanej kadry oraz oferta podwyższania kwalifikacji. Niezbyt wysoko ocenione zostały specjalne strefy ekonomiczne oraz inkubatory przedsiębiorczości⁴.

4. Podsumowanie

W ocenie Urzędu Komisji Integracji Europejskiej członkostwo w UE przyczyniło się w istotny sposób do zwiększenia tempa wzrostu gospodarczego w Polsce, a ZIB stały się ważnym czynnikiem wspierającym wzrost gospodarczy, przyczyniając się do zwiększenia konkurencyjności polskiej gospodarki. Kapitał zagraniczny miał swój udział w boomie budowlanym, wykazując zainteresowanie lokowaniem swoich centrów naukowo-badawczych i logistycznych.

Raporty oceny atrakcyjności inwestycyjnej regionów w Polsce w 2008 r. wykazały ogromne dysproporcje regionalne oraz niewykorzystywane predyspozycje np. w zakresie przemysłu, potencjału dla biznesu, walorów turystycznych oraz edukacji. O lokalizacji ZIB decydowała przede wszystkim infrastruktura miejsca lokalizacji, zasoby naturalne oraz niskie koszty pracy. Najwyższy poziom potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej w Polsce w 2008 r. charakteryzował województwo mazowieckie, dolnośląskie oraz pomorskie natomiast najniższy poziom – województwo opolskie, podlaskie oraz świętokrzyskie.

W latach 2004-2008 skierowanie do Polski środki z Unii Europejskiej, tj. długoterminowe kredyty oraz inne przychody kapitałowe, wyniosły łącznie ponad 12,5 mld euro, a zagraniczne inwestycje bezpośrednie prawie 62 mld euro. Zwiększony strumień ZIB podniósł udział Polski w transferach globalnych z 0,7% w okresie przedakcesyjnym do 1,1% w latach 2004-2007.

Fundusze unijne stanowią narzędzie wspierania pozyskiwania inwestycji zagranicznych, m.in. przez umożliwienie budowy infrastruktury gospodarczej i społecznej, finansowanej z funduszu spójności oraz funduszy strukturalnych. Spośród krajowych programów najbardziej korzystnymi dla wspierania napływu kapitału zagranicznego są Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka (w tym oś 6. „Polska gospodarka na rynku międzynarodowym”) oraz Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko.

⁴ Wypowiedź prof. T. Baczko z Instytutu Nauk Ekonomicznych PAN [*Atrakcyjność inwestycyjna regionów...* 2010].

Literatura

- 5 lat Polski w Unii Europejskiej*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2009.
- Ancyparowicz G., *Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na wzrost polskiej gospodarki w okresie poakcesyjnym*, GUS, Departament Statystyki Finansów. Materiał na konferencje prasową w dniu 26 maja 2009.
- Atrakcyjność inwestycyjna regionów Polski*, Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych, http://www.paiz.gov.pl/nawosci/index.php?id_news=2086, 8.03.2010.
- Bilans korzyści i kosztów przystąpienia Polski do Unii Europejskiej*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2003.
- Duning J.H., *Studium in International Investment*, London 1970.
- Godlewska-Majkowska H., *Atrakcyjność inwestycyjna regionów – wyniki badań z 2008 r.*, Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie, SGH, materiały konferencji w PAIiIZ, Warszawa 28.04.2009, http://www.paiz.gov.pl/nawosci/?id_news=2086, 8.03.2010.
- Kosztowniak A., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a wzrost gospodarczy w świecie*, [w:] J. Czech-Rogosz (red.), *Koniunktura gospodarcza a reakcje podmiotów gospodarujących*, Prace Naukowe AE w Katowicach, Katowice 2009.
- Polska znów świeci na mapie świata*, Puls Biznesu, <http://pulsbiznesu.com.pl>, 3.02.2010.
- Zmiany strukturalne podmiotów gospodarczych w 2008 r.*, Informacje i Opracowania, GUS 2009.

REGIONAL DIFFERENCES OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN POLAND

Summary: The subject of the study is the analysis of regional differences of foreign direct investment in Poland during the period of 2007-2009. The first part of the article deals with the profits and location determinants of inflows of FDI into Poland. The second part presents AT Kearney's "Ranking of investment attractiveness of Poland (2007-2010)" and regional differences of foreign capital inflow during the period of 2007-2009.

For business FDI chooses the urban regions with such infrastructures as: transportation, energy, water, communication, waste management facilities, information, technology and telecommunication. Foreign capital prefers the infrastructure which facilitates the production of goods and services, for example the roads which enable the transport of raw materials to a factory and also the distribution of products which are ready to the markets.